

**Kolloquium / Konferans:
“Türkei Almanya - Migration und
Interkulturalität im Regionalen Kontext /
Bölgesel Bağlamda Göç ve Kültürlerarası
İletişim”, Düsseldorf, 21.-23.11.2012**

Çeşitli yönleriyle Türkiye Almanya ilişkilerini konu edinen “TürkeiAlmanya” başlıklı kongre, 21-23 Kasım tarihlerinde Heinrich Heine Üniversitesi’nde, yine aynı üniversiteye bağlı Moderne im Reinland Enstitüsü’nün evsahipliğinde gerçekleşti. Türkiye’den Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Almanya’dan Belgeleme Merkezi ve Göç Müzesi¹ ile Duisburg-Essen Üniversitesi Türkiye Araştırmaları ve Uyum Çalışmaları Merkezi² kongreyi destekleyen diğer kuruluşlardı. Adından da anlaşıldığı gibi kongrenin amacı Türkiye ve Almanya ile ilgili konularda çalışan uzmanları biraraya getirmek ve disiplinlerarası bir ortam yaratmaktı. 1920’lerde Türkiye’den Almanya’ya öğrenim görmeye giden öğrenciler, Nazi döneminde Almanya’dan Türkiye’ye gelen bilim insanları ve Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü kongrede öne çıkan konular arasındaydı. Oturumlar bu doğrultuda göç, bilim transferi ve kültürlerarası çalışmalara ayrılmıştı.

Kongrenin ilk oturumunu, 1960’lı yıllardan bu yana Türkiye Almanya ilişkilerinde birçok açıdan etkili olan göç konusuydu. Oturumun ilk sunumunda Koç Üniversitesi’nden Ahmet İçduygu, göç alan ülkelere yönelik olarak vatandaşlık anlayışı ve çeşitli uygulamaları ele aldı. Aynı üniversiteden Deniz Sert’in konuşması Türkiye’de Avrupa algısı üzerine yaptığı geniş çaplı çalışma çerçevesinde, Türkiye’den Almanya’ya nasıl bakıldığı üzerineydi. Aynı oturumun diğer iki konuşmacısı göç olgusuna trans-milliyet kavramı açısından yaklaştılar: İstanbul Orient Enstitüsü’nden Barbara Pusch göç araştırmaları çerçevesinde Türkiye ve Almanya’yı, Bielefeld

¹ Dokumentationszentrum und Museum über die Migration in Deutschland

² Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung, Institut an der Universität Duisburg-Essen

Üniversitesi'nden Eveline Reisenauer ise söz konusu kavram yönünden kişisel ilişkileri konu edindiler. Almanya'da yaşamlarını sürdüren Türk asıllı göçmenlerin bu ülkedeki koşullardan ve göçten nasıl etkilendiklerinden Almanya Türk Araştırmaları Merkezi'nden Hacı Halil Uslucan söz etti.

Kongrenin ana konularından biri olan Türkiye ile Almanya arasındaki bilim transferi, 1933 yılında Türkiye'ye gelen Yahudi Alman bilim insanlarından 1920'li yıllarda Almanya'ya öğrenime giden Türk öğrencilere ve günümüz Türkiye'sinde kurulan Türk-Alman üniversitesine kadar geniş bir yelpazeye yayılmıştı. Bu bağlamda kendisi de bir çocuk hastalıkları uzmanı olan Nejat Akar, yıllarboyu izini sürdüğü bir kişiyi, Almanya'yı 1933 yılında terk etmek zorunda kalan bir Yahudi olan, çocuk hastalıkları uzmanı Albert Eckstein'in Türkiye'deki yaşamını ve Türk hekimliğine katkılarını anlattı. Sevengül Sönmez ise 1920'li yıllarda Almanya'da üniversite öğrenimi görmeye giden yazar Sabahattin Ali'nin bu ülkede geçirdiği yılları arşiv belgelerine dayanarak ele aldı. Kongreyi düzenleyen Christine Celp Kaufmann ile Anne Sokoll'un sunumu Türkiye ile Almanya arasındaki bilim ve kültür transferi çerçevesinde, Heinrich Heine Üniversitesi'nde bir öğrenci projesi olarak hazırlanan serginin oluşum sürecine ilişkindi. Öğrencilerin, Prometheus'un Tanrılardan ateşi çalmasından esinlenerek "Prometheus Ateşi (Prometheus Funken)" adını verdikleri sergide, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1920'li yıllarda Almanya'ya gönderdiği ve geri döndüklerinde Prometheus gibi ülkeyi aydınlatacak başarılı Türk öğrenciler ile birlikte, 1933 yılından bu yana Alman nasyonal sosyalizminden kaçmak için Türkiye'ye gelen Alman profesörlerin öyküleri o döneme ait belgeler eşliğinde yer alıyordu. Nitekim yapılan sunumlara paralel olarak sergide de Almanya'ya öğrenime giden Türk öğrencilerden Sabahattin Ali, Almanya'dan Türkiye'ye gelen çocuk hastalıkları uzmanı Albert Eckstein, yine bir Türk öğrenci olan Şükrü Topsakal ve Almanya'dan Türkiye'ye gelen Ernst Reuter tanıtılıyordu. Kongreye eşlik eden bu öğrenci sergisinin, kongrenin ilk günü yapılan açılışındaki konuşmalarda, bu projenin Türk-Alman ilişkilerindeki önemi ve ileride başka benzer etkinliklerle de sürdürüleceği vurgulandı.

Türkiye-Almanya arasındaki bilimsel ilişkilerin ilişkilerin sunulduğu bu oturumun devamında, Paderborn Üniversitesi Almanca Bölümü ile ortaklaşa sürdürdüğümüz uluslararası proje ve proje ile birlikte yayınına başladığımız yıllığın tarafımdan sunumuna geçildi. Böylece hem 1930'lu

yıllarda Almanya'dan Türkiye'ye gelen Yahudi profesörlerin kurduğu hem de Almanya'da öğrenim gören Türk öğrencilerin ders verdiği bir bölümün ve fakültenin temsilcisi olarak kongreye katılmış oldum. Sürdürdüğümüz projeyi ve yayınlamakta olduğumuz yıllığı, iki ülke arasındaki bilimsel ilişkiler açısından güncel bir örnek olarak tanıttığım sunumda önce kısaca 1930'lu yıllarda Türkiye'ye gelen Yahudi Alman profesörlerin kurduğu Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nden bugün Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na varan sürecin tarihsel aşamalarından söz ettim. Daha sonra iki ülke arasındaki bilimsel ilişkiler açısından güncel bir örnek olarak tanıttığım "Türk Alman Kültür İlişkileri ve Kültürel Etkileşim" adlı proje ve projenin bir ürünü olarak 2010 yılında yayımına başladığımız *Türkisch-deutsche Studien* adlı yıllık ele aldığım konuları oluşturdu. Aynı oturumda projenin Almanya ayağının yürütücüsü ve yıllığın editörlerinden Michael Hofmann hem proje bağlamında hem de daha geniş bir açıdan Türk-Alman edebiyatından söz etti. Bu oturumdaki konuları tamamlayan diğer konuşmalar, Kader Konuk'un ve Karin Yeşilada'nın sunumlarıydı. Konuk, İstanbul Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nün kurulmasında etkin bir rol oynayan Erich Auerbach ve İstanbul'da yazdığı kitabı *Mimesis* üzerinde durdu. Yeşilada da Türk-Alman edebiyatını geniş bir çerçeve içinde yorumladı.

İki ülke arasındaki bir başka güncel bilimsel ilişki de 2010 yılında iki devletin temsilcileri tarafından Türkiye'de açılmasına karar verilen ve temelleri atılan Türk-Alman üniversitesiydi. Söz konusu üniversitenin kurulmasını destekleyen ve yapılan çalışmaları her zaman yakından izleyen Alman Parlamentosu'nun eski başkanlarından Rita Süßmuth konuk konuşmacı kongreye çağırılmıştı. İkinci günün ilk oturumunda Süßmuth, Türk-Alman üniversitesi kurma düşüncesini başlangıcından bugüne, iki ülke arasındaki ilişkilere her zaman olumlu yaklaşım ve katkılarıyla tanınan kişiliğiyle, geniş bir çerçeve içinde tanıttı.

Kongrede ele alınan diğer konular, kültürlerarası çalışmalar bağlamında yine göç ve karşılıklı ilişkiler alanlarında yoğunlaşıyordu. Düsseldorf Heinrich Heine Üniversitesi'nden Ricarda Bauschke-Hartung'un sunumu ortaçağdaki kültürlerarası gelenekler ve alışverişleri kapsıyordu. Yine aynı üniversiteden Reinhold Görlling günümüzde göç ile birlikte değişen mekan ve zaman algıları açısından gündelik yaşam olgularına yönelik bir konuşma yaptı. Mekan ve kültür kavramlarının günümüz Türkiye'sinde nasıl bir değişime

uğradığıysa Passau Üniversite'sinden Ernst Struck değerlendirdiği konu oldu. Bu alanlarla bağlantılı bir başka konuşma da 2010 yılı kültür başkentleri olarak Ruhr Bölgesi'nden Essen ile artık bir metropol görünümü alan İstanbul üzerineydi.

Göç ve göç tarihi çerçevesinde Osnabrück Üniversite'sinden Christoph A. Rass göç olgusunun toplumsal tarih içinde yerini göç üzerine yapılan sergiler bağlamında ele aldı. *Hürriyet* gazetesinden Gürsel Köksal ise 1961 yılından bu yana gazetesinde göç konusunda yer almış haberleri toplayarak çıkardıkları 2011 yılı özel sayısından söz etti ve bunun tarihsel önemini vurguladı. Aynı çerçevede Göç Belge Merkezi ve Müzesi'nde yapılan çalışmalar ve bunların tarihsel nitelikleri Arnd Kolb tarafından sunuldu.

Yukarıda sözü edilen, 1930'lu yıllarda Türkiye gelen Alman bilim insanlarına ve Almanya'ya okumaya giden Türk öğrencilere ait belgelerle oluşturulan serginin yanı sıra, kongre için hazırlanan diğer kültürel programlar da oturularda ele alınan konulara paralel olarak düzenlenmişti. Kongrenin açılışının yapıldığı ilk akşam, konuşmalardan sonra gösterilen filmde Atatürk'ün, Almanya'ya gönderilen Türk öğrenciler için söylediği sözlerden esinlenerek „Vom Funken zum Volkan (Kıvılcımdan Volkana)“ adını taşıyordu. Göker Göktepe'nin hazırladığı film, Almanya'da eğitimlerini tamamlayarak Türkiye'ye dönen ve burada birçok ilke imza atan yedi yüz öğrenciden halen hayatta olan on birinin öyküsünü kendileriyle yapılan röportajlar eşliğinde anlatıyordu. Aynı akşamın ikinci etkinliği de Recai Hallaç'ın iki Türk yazarların romanlarından okuduğu pasajlardı. Romanlardan biri Almanya'ya öğrenime giden yazar Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* adlı eseri, diğeri Dehen Altıner'in 1930'lu yıllarda Türkiye'ye gelen Yahudi asıllı bir bilim adamının yaşam öyküsünü anlattığı *Sevgili Üniversite* adlı romanıydı. Kongrenin ikinci akşamı önce yukarıda sözünü ettiğimiz serginin açılışının ardından Pia Eschenbrücher ile Marieke Wolf'un Almanya'da yaşayan Türklerin yaşamlarını konu alan *Memnun Olduk. Marxloh 2012* adlı filmi gösterildi.

“TürkiyeAlmanya” adlı kongre hem oturum çeşitliliği hem de kongre ile eş zamanlı olarak düzenlenen yan etkinlikler açısından zengin bir toplantıydı. Türkiye-Almanya ilişkileri, belli bir alana yoğunlaşmadan geniş bir konu yelpazesi ve zengin tarihsel boyutuyla ele alındı; birbirinden farklı

uzmanlık konularında çalışan araştırmacılar çok yönlü bir bakış açısıyla çeşitli ortak noktalar altında biraraya geldi.